Pregledni rad

**CILJEVI I PERSPEKTIVE U SAVREMENOM MUZIČKOM
VASPITANJU DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA**

Sanja Pantović

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru,
Novi Pazar, Srbija
sat.pantovic@gmail.com

Apstrakt

Fokus rada je definisanje i analiza ciljeva savremenog muzičkog vaspitanja u ranom uzrastu kao i perspektive njihove realizacije kroz praksu modernih predškolskih ustanova. Proces vaspitanja i obrazovanja u savremenom društvu zahteva formiranje svestrane ličnosti, a veliki značaj u tome ima i odnos individue prema muzici koji se najintenzivnije gradi u predškolskom uzrastu. U narednom izlaganju, iz Programa za početnike američkog Rojal Konzervatorijuma (Royal Conservatory), spoznaćemo da je prožimanje predškolskog života i muzičkih sadržaja preduslov za izvrsnost u svakoj životnoj oblasti. Razvijanje interesa za muziku, muzičkih sposobnosti i njihov uticaj na putu ka univerzalnoj ličnosti, kao osnovne ciljeve ranog muzičkog vaspitanja, analiziraćemo kroz istraživanje u domenu psihologije muzike. Sagledavanjem prakse u predškolskim ustanovama, uočićemo perspektive u realizaciji osnovnih ciljeva. Obrazlaganjem značaja aktivnosti koje čine sadržaj muzičkog vaspitanja (pevanje, slušanje muzike, sviranje na instrumentima, didaktičke muzičke igre) i njihovog toka, pokušaćemo da ukažemo vaspitačima na postupke koji bi doveli do celovitog ostvarenja zadatih ciljeva u oblasti njihove delatnosti

Ključne reči: savremeno muzičko vaspitanje dece predškolskog uzrasta, ciljevi, predškolske ustanove, praksa, perspektive.

**AIMS AND PERSPECTIVES IN CONTEMPORARY MUSIC
EDUCATION OF CHILDREN AT THE PRE-SCHOOL AGE**

Abstract

The focus of this paper is defining and analysis of the aims of contemporary music education at early age together with the perspectives of their realization through the practice of modern pre-school institutions. The process of motivation and education in contemporary society demands creation of versatile personality, where the relationship of an individual towards music is especially important and most intensively is building at the pre/school age. In next presentation, from The Program for Beginners at American Royal Conservatory, we shall learn that the intertwining of pre-school life and music contents is a precondition for excellence in any domain of life. The development of interest in music, musical abilities and their effect on the future versatile personality as primary aims of early music education, we shall analyse through the research in domain of psychology of music. By considering music practice in contemporary pre-school institutions, we shall espy the perspectives in realization of the primary aims. By explaining the importance of activities included in music education (singing,

listening to music, playing an instrument, didactic music games) and their progression, we shall try to inform educators about some procedures that might lead to complete realization of the predefined aims of their profession.

Key words: contemporary music education of children at the pre-school age, aims, pre-school institutions, practice, perspectives.

UVOD

Vaspitno-obrazovni proces savremenog društva, nasuprot tradicionalnom, koji je još uvek prisutan, zahteva razvoj ličnosti koja poseduje: kreativnost, fleksibilnost, spremnost na rizik, tolerantnost, samostalnost, objektivnost, tačnost, preciznost, iskrenost, humanost. Celovito formiranje slobodne i nezavisne individue rezultira slobodom sopstvenog mišljenja i verovanja, poštovanjem i čuvanjem dostojanstva, sticanjem realne slike o sebi, negovanjem moralnih i estetskih vrednosti, razvojem intelektualnih sposobnosti i samopouzdanja. Lista ciljeva modernog vaspitanja i obrazovanja je duga, a zahtevi u odnosu na ličnost sadašnjeg i budućeg vremena se kontinuirano povećavaju. Za adekvatno, potpuno i celovito ostvarivanje ciljeva i zadataka vaspitno-obrazovnog procesa čija je uloga da uspešno pripremi individuu za društveno angažovan život i rad, veliki značaj ima odnos prema muzici koji se najintenzivnije gradi u ranom detinjstvu.

UTICAJ MUZIKE NA RAZVOJ LIČNOSTI

O uticaju druženja sa muzikom u ranom uzrastu na formiranje identiteta ličnosti informiše nas Program za početnike američkog Rojal Konzervatorijuma: muzika kod dece razvija ljubav prema njoj samoj, inspiriše inovacije, samomotivaciju, nezavisnost, odgovornost, empatiju i otvara svet definisanja mogućnosti i pozitivnih rešenja za decu. Takođe, muzika gradi mnoštvo veština: razvoj pažnje, koncentracije, prostorno-vremenske veštine, koje kreiraju solidnu osnovu za njihov prenos u druge oblasti. Uživljanje u muzici podstiče entuzijazam, fascinantnost i pozitivan doživljaj sveta koji nas okružuje, što inspiriše ljude da u potpunosti ostvaruju saradnju u svim segmentima života. Muzički razvoj kultiviše disciplinu kroz balans, sklad i savremena dostignuća; upravljajući dečijim vremenom i postavljenim ciljevima, vaspitava ih kako da rade aktivno, efektivno i uspešno. Kroz muziku deca proučavaju načine generisanja originalne ideje, evaluiraju rezultate i rano izgrađuju iskustva u svojim naporima da poboljšaju i realizuju sopstvene potencijale. U kontaktu sa muzikom razvija se mišljenje i aktivnost, a saveti starijih pomažu da deca učestvuju u razvoju lične strategije za dugoročan životni uspeh. Vaspitanje i obrazovanje u oblasti muzike ohrabruju decu kako da budu ponosna na svoja dostignuća i ulivaju poštovanje prema kvalitetu; takođe neguju analitičko mišljenje za formiranje konkretnih rešenja i izvan sveta muzike. Prožimanje predškolskog života i muzičkih sadržaja je preduslov za izvrsnost u svakoj oblasti života.

CILJEVI MUZIČKOG VASPITANJA I PERSPEKTIVE NJIHOVE REALIZACIJE U PRAKSI

Ciljevi muzičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta su razvijanje ljubavi i interesa za muziku, razvijanje muzičkih sposobnosti i na taj način uticanje na formiranje svestrane ličnosti deteta.

Istraživanja u domenu psihologije muzike ukazuju da je interes jedini element koji može da zaustavi, koncentriše pažnju deteta na zvuk i da izazove kontemplaciju koja pomaže pamćenju i tačnoj reprodukciji slušanog; što je šira paleta zvukova koji dete okružuju, biće bogatije i njegovo iskustvo o raznovrsnosti muzike i emocija koje ona izaziva (Mirković-Radoš, 1996-2010: 331). Od svakog pojedinca treba stvarati aktivnog slušaoca, ljubitelja ili poznavaoца muzike, koji će, slušajući muziku ili aktivno učestvujući u muzičkom izvođenju biti osposobljen i za njen estetski doživljaj. U tom kontekstu, muzika treba da prožima čitav život deteta u predškolskoj ustanovi i da služi najvažnijim razvojnim i pedagoškim ciljevima, a za dete da pretstavlja izvor zadovoljstva, pozitivnih emocija i estetskih doživljaja. Za uspešnu realizaciju razvoja interesa za muziku u ranom uzrastu nužno je voleti decu, ostvarenje vaspitača kao kompletne ličnosti sa visokim nivoom opšteg obrazovanja i njegova solidna muzička edukacija.

Muzička umetnost u predškolskom uzrastu je izvor muzičkog razvoja i sredstvo stvaralačkog ispoljavanja deteta. Stoga razvoj interesa za muziku u ovom periodu ne podrazumeva preterano prilagođavanje koje bi rezultiralo umanjivanjem dečije muzičke spontanosti. Ako želimo da muzika postane korisna oblast stvaralačkog ispoljavanja, neophodno je da dete aktivno učestvuje u njoj, eksperimentišući zvucima iz okoline; vaspitači treba da podstiču spontano muzičko izražavanje dece. Po Pijaževom shvatanju (J. Piaget), da bi steklo muzičko znanje, dete mora na stvaralački način da se bavi svojim zvučnim okruženjem (Mirković-Radoš, 1996-2010: 246). Donaldsonova (M. Donaldson) naglašava kako dete prilikom učenja konstruiše svoja iskustva na sebi svojstven način, uvek u skladu sa sopstvenim načinom mišljenja (Mirković-Radoš, 1996-2010: 246). Svako muzičko iskustvo počinje opažanjem zvuka. Potreba za aktivnim eksperimentisanjem zvukom u vidu otvorene interakcije deteta sa muzičkim problemom kako bi se oformili i učvrstili određeni muzički pojmovi nije još dovoljno naglašena u praktičnim muzičkim aktivnostima na ranom uzrastu (Zimmerman, 1984: 31), što može dovesti do pojave problema u kasnijem definisanju muzičkih pojmova. Iz različitih opažajnih iskustava postepeno se obrazuju muzički pojmovi koji detetu omogućavaju da poredi i organizuje zvuke, da uopštava i primenjuje formirane pojmove u novim muzičkim situacijama. Decu treba podsticati u spontanim muzičkim aktivnostima pre nego što počne da se insistira na usvajanju pojmova, pri čemu spontana ispoljavanja u vidu improvizacije svakako treba da se zabeleže na bilo koji od načina koji dete izmisli; muzičke aktivnosti u predškolskom uzrastu su mnogo bliskije povezane sa drugim vidovima dečijeg iskustva nego u bilo kom drugom periodu njegovog razvoja.

Razvoj interesa za muziku u ranom uzrastu, takođe podrazumeva integrisana iskustva – izdvajanje različitih aktivnosti (muzičkih, likovnih, fizičkih, itd.) učinjeno u svrhe što uspešnijeg ostvarivanja zadataka predškolskog vaspitanja, ne sme da potisne osnovni cilj – razvijanje sveukupnih brojnih i složenih, a ne prevashodno

muzičkih potencijala deteta. U predškolskoj ustanovi nije dovoljno naučiti decu da se kreću i igraju u ritmu muzike, da pevaju i sviraju na dečijim muzičkim instrumentima. Osnovno je da se u što ranijem uzrastu obezbede što kvalitetnija muzička iskustva povezana sa osnovnim aktivnostima deteta, čime se obezbeđuju optimalni uslovi za eksploraciju svih vrsta zvučnih podataka. Deca treba da dobiju najraznovrsnije mogućnosti za slušanje i interpretiranje zvukova u vidu celovitog izraza – telom, glasom, upotrebom instrumenta. Jedino će takvi uslovi omogućiti transfer preverbalnog razumevanja i sticanje veština za dalji kognitivni, afektivni i muzički razvoj.

Muzičke sposobnosti su složene mentalne funkcije, a za njihov razvoj, uz značajan deo genetskih činilaca, presudne su godine najranijeg detinjstva. Element koji značajno utiče na nivo razvoja muzičkih sposobnosti je struktuiranje muzičkih iskustava primereno razvojnoj fazi u kojoj se dete nalazi. Rano izlaganje struktuiranim muzičkim iskustvima, slušanje muzike, aktivno učestvovanje u muzici, uz specifičnu direkciju i aktivno podsticanje odraslih, utiče na tempo i nivo muzičkog razvoja, odnosno ubrzava taj razvoj i omogućava dostizanje višeg stepena nivoa muzičkih sposobnosti (Mirković-Radoš, 1996: 216). Pored struktuiranja muzičkih iskustava prema uzrastu i fazi razvoja deteta, vaspitači treba da ustanove i specifične muzičke ciljeve za svako pojedino dete shodno njegovim dispozicijama i dostignutom nivou opšteg i muzičkog razvoja, kako bi ono individualnim izrazom, uz pomoć muzike izrazilo svoje potrebe, ideje i osećanja.

Muzičko-vaspitna praksa u savremenim predškolskim ustanovama se odvija na stereotipiran način. U razvoju interesa za muziku, obrada popularne muzike, zastupljena u velikoj meri, u perspektivi dovodi do jednostranog muzičkog interesa; proces koji podrazumeva nametnuto i kontrolisano, umanjuje dečiju muzičku spontanost i radost eksperimentalnog otkrića – u perspektivi, istraživanja Džeja Daulinga (Jay Dowling) ukazuju na činjenicu da se dečija ekspresivna kreativnost ne preobražava u stvaralaštvo odraslog, tj. u sposobnost komponovanja, zbog preteranog insistiranja na tačnosti i formalnim zahtevima u ranom detinjstvu i tradicionalnog načina obrazovanja koje potcenjuje eksperiment i samostalno otkriće (Mirković-Radoš, 1996: 138); perspektiva rada sa izdvajanjem različitih aktivnosti umanjuje nivo svestranosti dečije ličnosti. Nedovoljna osmišljenost toka muzičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta, u perspektivi, rezultiraće stepenom razvoja dečijih muzičkih sposobnosti koji nije realizovan u potpunosti i na adekvatan način.

U predškolskom dobu kroz aktivnost pevanja, slušanja muzike i sviranja na dečijim muzičkim instrumentima gradimo svestranu ličnost; didaktičke muzičke igre su vrsta didaktičkih igara, s pravilima i zadacima, koje razvijaju određene muzičke sposobnosti.

Obrazlaganjem značaja aktivnosti koje čine sadržaj muzičkog vaspitanja, pokušaćemo da ukažemo vaspitačima na postupke koji bi doveli do celovitog ostvarenja zadatih ciljeva u oblasti njihove delatnosti.

Pevanje dečijih pesama je najširi oblik muziciranja dece predškolskog uzrasta, koji utiče na razvoj muzičkih sposobnosti: sluha, ritma, kulture glasa i veštine pevanja, ali i drugih osobina u formiranju svestrane dečije ličnosti. Aktivnost deteta pri pevanju doprinosi većem angažovanju emocija i intelekta i ima veliku vaspitnu vrednost (Đurković-Pantelić, 1998: 100). Prilikom izbora pesme treba voditi računa o njoj

umetničkoj vrednosti. Između pete i šeste godine slabe preferencije za umetničku muziku; po mišljenju Pirijevih (Peery & Peery) jačanje ovih preferencija može se ostvariti uključivanjem klasične muzike u program rada sa predškolskom decom i vežbanjem dece u estetskom procenjivanju (Mirković-Radoš, 1996-2010: 322). Sredina koja je na ranom uzrastu strukturisana tako da podstiče afinitet za klasičnu muziku, može pojačati sklonosti za kognitivnu kompleksnost uopšte. J. Geringer (J. Geringer) ističe da kontinuirano izlaganje određenom stilu ili vrsti muzike povećava afinitet za tu muziku (Mirković-Radoš, 1996-2010: 322). Tekst pesme ima veliku ulogu u buđenju interesa ako je pristupačan i detetu razumljiv; on usmerava mišljenje, pamćenje, emocije i maštu deteta, podstičući ga na stvaralački rad. Istraživanja pokazuju da se najveći efekat u buđenju interesa za pesmu, njenom celovitom reprodukcijom, postiže pevanjem i sviranjem samog vaspitača (Suzdilovski-Ivanović, 2014: 604). Sadejstvo vizuelnih i auditivnih informacija prilikom upoznavanja sa pesmom, ima značajniji uticaj nego samo njeno slušanje; poznato je da se pesma u savremenim predškolskim ustanovama obrađuje uglavnom, korišćenjem audio sredstava. Mada još uvek ne postoje definitivni zaključci o procesu sticanja sposobnosti izvođenja pesme, L. Dejvidson (L. Davidson) i saradnici tvrde da pedagozi u svom radu sa decom treba da ostvare tri vrste ravnoteže na kojima vaspitač treba da insistira: prva je između muzičkih veština i sposobnosti i onih koje se javljaju u drugim oblastima, zato što se one mogu potpomagati; druga je između principa učenja primenljivih u širokom rasponu uzrasta i onih koji su više povezani sa pojedinim uzrastima; treća je između opštijih obrazaca u koje se mogu asimilovati nova muzička dela (stil dela, njihov zajednički jezik) i onoga što ih individualizuje – različiti kompozitori, različita izvođenja istog komada (Mirković-Radoš, 1996-2010: 269).

Pored pevanja oblikovanih pesama uz igru, u razvoju muzičkih sposobnosti i dečijeg stvaralaštva posebno treba negovati stvaralačko pevanje, tj. svako detetovo spontano, mehaničko pevanje kao vid improvizacije. Stvaralačkim pevanjem dete razvija maštu, oslobađa se sopstvene napetosti, izražava svoja osećanja, uspostavlja i produbljuje međusobne odnose, formira crte ličnosti, a samo kada ga slušaoci prihvataju kao stvaralački čin, razvija i samopouzdanje – što je naročito važno za decu sa slabije izraženim sluhom.

Slušanje muzike ima veliki značaj za razvoj pažnje, pamćenja, muzičkih sposobnosti dece i obogaćivanje njihovih muzičkih iskustava. Angažovanost dece je najveća pri slušanju umetničke muzike, jer je za razumevanje i doživljaj muzičko-izražajnih simbola u toj oblasti potrebna izvesna muzička kultura, tj. šira osnova za razumevanje onih misaonih i emotivnih stanja iz kojih su nastale muzičko-umetničke tvorevine. Vaspitač je dužan da upozna dete sa tradicionalnim procenama vrednosti u muzici i da, ukoliko se te procene slažu sa njegovim intimnim stavom, dete ubedljivim razlozima dovede do toga da i ono ta merila prihvati kao svoja.

Sviranje na dečijim instrumentima na početnom stupnju muzičkog vaspitanja je u razvoju dečije senzibilnosti za zvuke i njihove boje – na taj način deca doživljavaju lepotu stvaranja muzičkog tona i razvijaju interesovanje za intenzivnije instrumentalno ispoljavanje. Veoma je značajno da vaspitači shvate značaj te igre – to je najbolji put da dete savlada elementarnu muzičku materiju i sačuva intuitivne,

kreativne vidove sposobnosti ukoliko se ne insistira na formalnim strategijama. Aktivnost improvizovanja u muzici je kreativan čin.

Kroz muzičke didaktičke igre deca razvijaju osećaj za različite vrste zvukova, osobine tona, ritam, dinamiku, vrste tempa. Didaktičke muzičke igre omogućavaju da se pouzdanije predvidi u kojoj meri će se realizovati muzička darovitost. Ova činjenica najmarkantnije ističe nivo odgovornosti vaspitača u muzičkom vaspitanju dece predškolskog uzrasta i neophodnost njihovog muzičkog obrazovanja kako bi u potpunosti realizovali zadate ciljeve svoje delatnosti.

ZAKLJUČAK

Prožimanje predškolskog života i muzičkih sadržaja je preduslov za izvrsnost u svakoj oblasti života. Osnovni ciljevi savremenog muzičkog vaspitanja u predškolskim ustanovama su razvoj interesa za muziku, muzičkih sposobnosti i njihov uticaj na formiranje svestrane ličnosti. U modernim predškolskim ustanovama, tok muzičkog vaspitno-obrazovnog procesa se odvija na stereotipan način – bez podržavanja dečije spontanosti, kreacije i improvizacije, interes za muziku neće moći u potpunosti da bude razvijen; nivo razvoja muzičkih sposobnosti deteta je uslovljen stepenom muzičke edukacije vaspitača. Sagledavanje perspektive savremenog muzičkog vaspitanja u predškolskom uzrastu nam prezentuje perspektivu nepotpune realizacije zadatih ciljeva: zahtevima za preteranim prilagođavanjem, umesto svestrane, teži se formiranju jednostrane ličnosti. U tom kontekstu, vaspitačima se predlaže interdisciplinarni pristup u rešavanju problema koji podrazumeva univerzalnu ličnost vaspitača sa solidnim nivoom muzičkog obrazovanja i kontinuiranom edukacijom nakon završetka školovanja.

LITERATURA

1. Đurković-Pantelić, M. (1998) Metodika muzičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta. Šabac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, Art studio.
2. Mirković-Radoš, K. (1996) Psihologija muzike. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
3. Mirković-Radoš, K. (1998) Psihologija muzičkih sposobnosti. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
4. Radoš, K. (1996-2010) Psihologija muzike. Beograd: Zavod za udžbenike.
5. Royal Conservatory, Music development Students program, Benefits Of the Music Development Program. Preuzeto sa sajta:
6. <http://www.musicdevelopmentprogram.org/program/program-details/beginner>.
7. Suzdilovski, D., Ivanović, M. (2014) Instrument ili audio zapis u obradi pesme, u: Nikolić, Radmila, Nastava i učenje – savremeni pristupi i perspektive, Užice, Učiteljski fakultet, str. 603-613.
8. Zimmerman, M. P. (1984) The relevance of Piagetian theory for music education, International Journal of Music Education, 1984, 3, str. 31-34.

RESUME

The previous presentation defined and analysed the aims of contemporary music education at early age together with the perspectives of their realisation through the practice of modern pre-school institutions. The process of motivation and education in contemporary society demands creation of versatile personality, where the relationship of an individual towards music is especially important and most intensively built at the pre-school age. In the Program for Beginners at American Royal Conservatory we have learnt that the intertwining of pre-school life and music contents is a precondition for excellence in any domain of life. The development of interest in music, musical abilities and their effect on the future versatile personality as primary aims of early music education were analysed through the research in domain of psychology of music. By considering music practice in contemporary pre-school institutions we realised that its activity is stereotypic, thus aspiring towards the development of one-sided personality. By explaining the importance of activities included in music education at pre-school age (singing, listening to music, playing an instrument, didactic music games) and their progression, we tried to inform educators about some procedures that might lead to complete realisation of the predefined aims of their profession. The educators are proposed interdisciplinary approach in the solution of problems, but the approach includes universal personality of educators with acceptable level of music education, knowledge of psychology of music and permanent development after the completion of education.